

Submission: 22.01.2019
Acceptance: 29.01.2019

Türkiye’de Latin Harflerinin Kabulünün Romanya Gazetesine Yansımaları

Nilgün Nurhan Kara¹

Türkiye’de Latin Harflerinin Kabulünün Romanya Gazetesine Yansımaları

Öz

Romanya’nın Dobruca bölgesinde yaşayan Türkler, XIX. yy sonlarında çıkardıkları Türkçe gazetelerle basın hayatında yer almışlardır. Burada yayımlanan gazetelerden biri de Romanya ismi ile çıkarılmış olup, bölgede yaşayan Türklere dair bilgilere yer verilmiştir. Romanya Gazetesi’nde yer alan konular arasında, Türkiye’de Latin harflerinin kabulü ile ilgili yaklaşımları dikkat çekmektedir. Türkiye’de Latin harflerinin kabulünün, Dobruca’da yaşayan Türkleri nasıl etkileyeceğine dair değerlendirmeler mevcuttur. Romanya Gazetesi’nde yer verilen haberlerde Latin harflerini Dobruca Türklerinin de kullanması gereği üzerinde durulmaktadır. Bu makalede Türkiye’de Latin harflerinin kabul süreci ve konu ile ilgili olarak Romanya Gazetesi’ne yansımaları değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Dobruca Türkleri, Romanya, Romanya Gazetesi, Harf İnkılabı, Latin Harfleri.

The Adoption of the Latin Alphabet in Turkey and its Reflections on the Romania Newspaper

Abstract

The Turks living in the Dobruca region of Romania took part in the press with the Turkish newspapers published in the late 19th century. One of the newspapers published here was published under the name of Romania and was given information about the Turks living in the region. Among the topics in the newspaper Romania, draws attention approaches related to the adoption of the Latin alphabet in Turkey. The adoption of the Latin alphabet in Turkey, Turks living in Dobruca assessments are available on how to impress. In the news published in the Romanian newspaper, it is emphasized that the Turks of Dobruca should use Latin alphabet. In this article, in Turkey, the admissions process of the Latin alphabet and reflections on the subject in the Romanian newspaper will be evaluated.

Keywords: Turks of Dubruca, Romania, Romanian Newspaper, Alphabet Revolution, Latin Alphabet

1. Giriş

Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine geçiş sürecinde yaşanan değişimler arasında önemli bir halkayı “harf inkılabı” veya “yazı devrimi” olarak isimlendirilen yazı sisteminde gerçekleştirilen değişim oluşturmaktadır. Tanzimat döneminde başlayan Arap yazı sistemine yönelik eleştirilerin temelinde siyasi, ekonomik ve kültürel nedenler bulunmakla birlikte değişim taleplerinin önemli bir sebebi olarak Türkçe seslerin Arap harfleriyle ifade edilememesinden kaynaklanan okuma ve yazma öğretimine ilişkin zorluklar olduğu gerekçe gösterilmekteydi (Aydın, 2012, s. 61). Osmanlı Devleti’nin son asırlarında okuma yazma oranının gittikçe azalmasına yol açtığı ileri sürülmekteydi. Yeni yönetim anlayışıyla hızlı bir şekilde okur-yazar oranını yükseltmenin yeni bir alfabeye daha kolay olacağı tartışmalarına, milli sınırlar dışında kalan Türk toplulukları ile iletişimin kopacağı endişeleri de dile getirilmeye başlandı. Bu tartışmalar sadece Türkiye’de değil sınırlarımız dışında kalan Türk coğrafyalarında da yaşanmaktaydı. Nitekim bu coğrafyalardan birisi olan Romanya Dobruca Türkleri arasında yaşanan tartışmaları basına aksettği şekliyle bu çalışmamızda ele alacağız.

Dobruca’nın batısında ve kuzeyinde Tuna ve bu nehrin kollarından Lom ve Pravadi, doğusunda Karadeniz, güneyinde Deliorman yer almaktadır. Coğrafi yapı ve iklim bakımından

¹ Assistant Professor. Izmir Kâtip Çelebi University, Izmir, TURKEY. Department of History. nnkara@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6168-5996>

Romanya ve Bulgaristan'dan farklı olup Kuzeyde bulunan ve fazla yüksek olmayan dağ silsilesi Maçin'den Tulça (Tulcea) şehrinin güneyine kadar uzanmaktadır. Dobruca'nın güneybatısı eskiden sık ormanlarla kaplı olduğundan bu bölge eskiden beri Deliorman diye adlandırılmıştır. Romanya'nın Teleorman vilayetinin adı da buradan gelmektedir (Karpas, 1996, s. 482). Dobruca'nın yüzölçümü 23.262 km² olup Köstence, Tulça, Kalyakra (Pazarcık) ve Durostor (Silistre) sancaklarından meydana gelmiştir (Ülküsal, 1966, s. 13).

Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu süreçte Romanya hükümetinin uygulamaya koyduğu birtakım politikalar sebebiyle Romanya'dan Türkiye'ye göçler yaşanmakla birlikte Romanya'da hayatlarına devam eden Türkler de mevcuttu. Türkler burada varlıklarını devam ettirirken matbuat alanında da faaliyet yürütmüşlerdir.² Dobruca'da basın faaliyetleri 1900'lü yıllarda başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet sürdüğü dönemde bu bölgede Türkçe gazete ve dergi çıkarıldığına dair bir belge mevcut olmadığından dolayı kesin bir bilgi yoktur. İstanbul'da yayınlanan gazeteler Dobruca bölgesine de gönderilmeye çalışılmıştır. Basın faaliyetlerinin gecikmesinde etkili olan sebepler arasında Osmanlı Devletinden ayrılmasından sonra İstanbul ile olan ilişkilerde meydana gelen kopukluktur. Bu sebeple de Türkler, matbaa ve basın- yayın organlarını İstanbul'dan yardım almadan oluşturmak zorunda kalmışlardır. Bu şartlarda ilk gazete 1888'de Dobruca Gazetesi adıyla çıktı (Aksu, 2005, s. 14-15). Diğer bir Türk gazetesi de 1921-1932 yılları arasında Romanya'da yayınlanan "Romanya" olmuştur (Ömer, 2013, s. 174). Bu gazete, 5 Ağustos 1921'de İsmail Zandallı tarafından Pazarcık'ta çıkarılmaya başlanmıştır. İlk zamanlar diğer gazeteler gibi vaktinde ve düzenli çıkmış olmakla birlikte sonraları ara-sıra yayınlanmıştır (Ülküsal, 1966, s. 160). 1928 yılına gelindiğinde yer verilen konular arasında Türkiye'de Latin harflerinin kabulü meselesi de bulunmaktadır. Uygulanması planlanan yenilik Türkiye'de olmakla birlikte Romanya'da yaşayan Türkleri de ilgilendirmektedir. Bu değerlendirmelerin gazeteye yansımaları ile dikkat çekicidir.

Balkan coğrafyasında 500 yılı aşan bir süre hâkim olan Osmanlı Devleti, zengin kültürünü bu bölgeye taşımış, kurulan ilişkilerle kültür paylaşımları olmuştur. Bölgeye göç eden Türk halklar, kültür ve geleneklerini taşımışlardır (Bozkurt, 2008, s. 23). Yaşadıkları coğrafyalardan biri olan Dobruca'da yayınladıkları gazeteler ve dergiler kültürün yansıdığı önemli öğeler arasındadır.

2. Türkiye'de Latin Harflerinin Kabulü ve Romanya Türkleri

Türkler tarih boyunca beş büyük alfabe kullanmıştır. Bunlar; Göktürk alfabesi, Soğd kökenli Uygur alfabesi (VIII – XV. asırlar arası), Arap kökenli Türk alfabesi (X- XX. asır), Kiril kökenli Türk alfabeleri (XX-XXI. asırda), Latin kökenli Türk alfabeleridir. (XX.- XXI. asırlar arası) Türkiye'de alfabe meselesi 19. yy ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Arap alfabesinin yetersizlikleri, eksiklikleri olduğu fikrinden hareketle, önce ıslah edilmesi, daha sonra ise değiştirilmesi gündeme getirilmiştir. Tanzimat Dönemi'yle birlikte dil ve imla konusunda tartışmalar başlamış olup II. Meşrutiyet Dönemi'nde tartışmalar hız kazanmıştır. Türkiye'de Tanzimat döneminden yeni alfabenin kabulüne kadar geçen sürede yapılan dil tartışmaları devam etmiştir. Arap harflerinin devamı yolunda da fikir bildirenler mevcuttur. Fikirler arasında Arap harflerini işaretlendirmeyi, bazı harflerin atılmasını, harf sayısının arttırılmasını, soldan sağa doğru yazmayı, Kufi yazı stilini, hareke yerine vokalleri karşılayan harflerin konulması

² Romanya Türkleri, bir zamanlar Osmanlı Devleti sınırları içinde yer almış olan Dobruca Bölgesinde hala mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Dobruca, Karadeniz ile Tuna nehri arasında kalan ve Bulgaristan sınırlarına kadar uzanan toprak parçasıdır. Bugün Romanya'da 14492 km² ve Bulgaristan'da 7780 km² bir alandan oluşmaktadır...'' (Ülküsal, 1966, s. 13).

gerektiğini belirtmiştir. 1863'te Münif Paşa, Osmanlı Cemiyet-i İlmiyyesi'ne sunduğu projede Arap harflerinin bitiştirilmeden ayrı yazılmasını ve "ses uyumu kuralı" nedeniyle sesli harflerin eksiksiz kullanılmasını önermiştir. Ziya Gökalp'in de aralarında bulunduğu bir grup Türkçü aydın, Latin harflerine geçişi savunanlara karşılık Arap harflerinden vazgeçilmesinin Müslümanlar arasındaki bağları zayıflatacağı düşüncesiyle karşı çıkmıştır. Onlara göre Arap alfabesi, Türk lehçeleri arasındaki fonetik farkları da gizleyebilmesinden dolayı dil birliğini sağlayıcı önemli bir unsur olarak değerlendirirken, Zeki Velidi gibi bazı aydınlar uzun vadede bir "kültür buhran"ına yol açabileceğini düşündükleri alfabe değişimine karşı çıkmışlardır (Açık, 2008, ss. 1-2).

Cumhuriyet döneminde Latin alfabesine geçişle ilgili yapılan çalışmalar sonucunda 28 Ağustos 1928'de Latin alfabesi temelindeki Türk alfabesi kabul edilmiş ve 1353 sayılı kanun, 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Açık, 2008, ss. 1-2). Gazi Mustafa Kemal, kabul edilen harfleri "Türk milletinin kolayca okuyup yazmasını sağlayacak bir anahtar" diye nitelendirmiş ve böylece yeni yılla birlikte yasaklanacak olan Arap harflerinden ayırmış oluyordu (Kinross, 2003, ss. 513-514).

Azerbaycan Hükümeti ise Latin kökenli yazıyı 22 Temmuz 1922 tarihinde kabul etmiş ve bu konudaki kararı ile ilgili yazı, 31 Temmuz 1922'de Ankara'ya ulaşmıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa bu yazının gelmesinden bir ay kadar önce (Haziran 1922) Halide Edip'e, Batılılaşmaktan ve Latin harflerini kabul etme olanaklarından bahsetmişti (Tongul, 2004, s. 109).

Türkiye'de Latin kökenli alfabenin kabul edilmesi, Romanya'da yaşayan Türkler gibi dış Türkleri de etkilemiştir. Bu coğrafyalardan Bulgaristan'daki Türk gençlerinin Latin harflerini benimsemeye başladığı ve Türkiye'deki yenilikleri yakından takip ettikleri görülmüştür. "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği" Türkiye'de yeni yazıya geçilir geçilmez Türk harfleriyle öğretim yapılmasını kararı almıştır. (Kayıran ve Metintaş 2009, ss. 199) Bununla birlikte 1926 yılında Bakü'de Turan topluluklarının sosyal ve kültürel alanlarda kalkınmaları ile ilgili problemleri incelemek üzere kongre toplanmış ve Sovyet sınırları içerisinde bulunan Türk-Tatar ülkelerinde Latin harflerinin kabulüne karar verilmişti. Böylece, Karadeniz kıyılarından Çin Türkistan'ına kadar Latin alfabesi kullanılabilecekti. Bu coğrafya için sosyal, politik, ekonomik açıdan önem taşımakta idi (Gentizon, 1983, ss. 152-153).

Peyami Safa, Türk İnkılabına Bakışlar adlı eserinde Latin harflerinin kabulünün gündeme gelişini aktarırken; "Balkan Harbi'nden sonra, felâketin verdiği dehşete, memleketin istikbali için bütün benizleri sarartan endişeler de karışınca, hasta adama her biri kurtarıcı birer deva koşturmak derdine düşen fikir sahipleri arasında bütün meseleleri ortaya döken münakaşalar baş göstermişti..." ifadelerinden sonra "Latin harflerini alalım mı, almayalım mı? Arap ve Acem kültürlerinden tecrit edilen bir Türk'ün medeni bir kıymeti kalır mı, kalmaz mı? sorularına yer vermektedir (Safa, 1988, s. 14).

Latin harflerinin kabulü meselesi "birinci derecede yerli mesele" olarak nitelenirken, fikir adamlarının çoğunun geri kalmanın önemli sebeplerinden birinin "elifbanın noksanlarında" olduğu görüşü belirtilmektedir. Ayrıca Latin harflerinin alınmasını isteyenlerin kendi aralarında: yeni şekiller icadına girişenler ve Arap harflerinin tadilini düşünenler olmak üzere ayrılıkların bulunduğu belirtilmektedir. Devamında : "Fakat bunların hepsi, elifba meselesi halledilmedikçe, bizim için öz ve tez ilerlemenin imkânsızlığında birleşmişlerdi." denilmektedir. Bununla birlikte: "Yeni bir elifba isteyenlere karşı sadece tadil taraftarları ekseriyette idiler. Terbiyecî Satî bunların başında görünüyor, yarım asırdan beri bütün dünyayı hayret içinde bırakacak kadar büyük bir süratle terakki etmiş olan Japonların bizimkinden yüzlerce kat daha zor bir elifbalı olduğunu, yirmi otuz binden fazla harfleri bulunduğunu, bir Japon âlim ve edebi için en aşağı on beş yirmi bin harf öğrenmesi lâzım geldiği" ve "Elifbanın zorluğu terakkiye

mâni olsaydı, Japonların bir adım bile atmaması icap ederdi” görüşleri aktarılmaktadır (Safa, 1988, s. 27).

Peyami Safa, Latin Harfleri ile ilgili ifadelerle yer verdiği kısımda ise garptan getirilen medeni adetler arasında Hristiyan ananelerinin de olduğunu belirtirken: “Garb takvimi ve Avrupa muâşeretü Hristiyan’dır. Lâtin harflerini kabul ve -meselâ Üniversite gibi- garb tabirlerini ve ıstılahlarını Arabinkilere tercih ettikten sonra bütün âdetleri ve sembolleriyile, İslâm beynelmileliyeti içinden çıkararak, Hristiyan beynelmileliyeti içine girmiş oluyoruz...” Burada görüldüğü üzere Latin alfabesinin kabulü üzerine farklı düşünceler mevcuttur (Safa, 1988, s. 65).

Latin harflerinin kabulü konusuna muhalif düşünenler bulunmakla birlikte Romanya Dobruca Türklerinin Türkiye’deki Latin harflerinin kabulü meselesi ile ilgili tartışmaları yakından takip ettikleri görülmektedir. Bunlardan biri olan Romanya Pazarcık’ta yayınlanan Romanya Gazetesinde “Türkiye’de Latin Harflerinin Tatbiki” denilerek paylaşılan haberde Ankara’da konu ile ilgili olarak oluşturulan encümenin epey zamandan beri çalıştıkları ve “hariçten filologlar tarafından yapılan muhtelif teklifler karşısında icap eden tadilatı yaparak katı bir elifba projesi...” oluşturduklarını ifade eden yazı dikkat çekmektedir.³ Komisyonun çalışmalarını tamamladıktan sonra gramer ve harf yönünden uzmanlara havale edecekleri ve bundan sonra harfler kabul edildiği takdirde okullarda harflerin tatbik edilmesinin nazarı dikkate alınacağı bildirilmektedir. “İstanbul matbuatının komisyondan aldığı malumata nazaran hiçbir çift kabul edilmediği gibi işaretli harflerde seda-i sağırıye indirilmiştir. Beynelmillel esasata riayet edilmek üzere ism-i haslar, coğrafi isimler, ilmi, fenni müşkülata duçar olunmayacak derecede hal edilmiştir. Latin harflerinin Türkçemize tatbiki birçok mahzurları da bertaraf etmiş olacaktır. Yeni Türk imlasında bütün harflerin sarahatle okunması temin edileceği...” belirtilmektedir. Burada görüldüğü üzere Türkiye’deki gelişmeler takip edilmek suretiyle Latin harflerinin yetkililerce tetkik edildikten sonra hükümete arz edileceği ve kabulünün ardından hemen ilkokullarda tatbik edileceğine şüphe olmadığı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de Türkçeden başka bir lisan olmayan ilkokullarda biraz zorluklara tesadüf edilebileceği vurgulanırken Dobruca’da ise böyle bir durum olmayacağı düşünülmektedir. “... Çünkü ilk mekteplerimizde Romence tedrisat mecburidir. Romen alfabesi ise Latin harfleriyle yazılmaktadır. Mekteplerimizde mahalli lisan tedrisinin mecburiyeti Latin harfleriyle tedris edilecek, evvelce sağdan ve soldan birbirine tamamiyle zid iki çeşit yazı öğrenmek mecburiyetinde kalan mektepliler artık yalnız soldan ve her iki lisanda Latin harfleriyle yazmak öğrenmek, bu suretle daha çabuk meleke kesb etmiş olacaklardır. İtiraf etmek lazım gelirse mekteplerimizde ki elifba tedrisatı usulsüzlük ve müşkülât içerisinde devam olmaktadır. En iyi pedagojik bir elifba kitabı bile tahrir ve imla yanlışlarıyla doludur. Aynı kelime, kitabın birinci ve ikinci sayfelerinde başka şekilde yazılmış, kitabın sonlarına doğru aynı kelimenin imlası değiştirilmiştir. Türkçemizde ki imla meselesi zaten asırlardan beri münakaşa edile edile bir yılan hikâyesi haline gelmiştir de ilan-ı hal edilememiştir.” şeklinde değerlendirilmektedir. Yine deniliyor ki Arap alfabesi ile okuma yazmanın beş altı ay sürdüğü oysa Latin alfabesi ile iki ayda okuma yazma mümkün olabileceği görüşüne yer verilmektedir. “Yazılışı başka, okunuşu büsbütün başka olan bir kelimenin imlasını senelerce öğrenemeyenler aramızda az mıdır?” sorusu ile de Türkiye’de planlanan Latin harflerinin kabul edilmesi meselesinin lehine bir tutumun benimsendiği görülmektedir. Hatta bir diğer soruda “Okur, yazar hatta münevver geçinen vatandaşlarımız arasında eline geçirdiği bir gazeteyi baştan aşağı yanlış

³ BCA., Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer No: Kutu: 29, Gömlek: 32, Sıra: 20, 23, 5, 1928; Latin harflerinin kabulü ile ilgili olarak oluşturulan heyette; İstanbul mebusu Falih Rıfki, Mardin mebusu Yakup Kadri, Karahisar mebusu Ruşen Eşref ve Darul funun müderris muavini Ragıb Hulusi, Darul funun muallimlerinden Ahmed Sadaret muallimlerinden Fazıl Ahmed, Harbiye memurlarından İbrahim Garandı ve Talim Terbiye reisi Muhammed Emin ve azadan Asaf beylerin isimleri yer almaktadır. Belge Ek-1.

okuyan az mıdır?” denilmekte ve Arap harflerinin kullanılarak Türkçe okuma- yazmanın ortaya çıkardığı yanlışlıklara, sıkıntılardan söz edilmektedir. “Lisanımıza mal olmuş Arapça ve Acemce kelimatı derste okuyacak kaç kişi var?” denilerek bu kabahat, halkımızın cehaletinden ziyade Arap alfabesindedir, değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunun sebebi olarak; “çünkü birçok kelime vardır ki okunduğu gibi yazılmaz ve yazıldığı tarzda okunmadığı gibi.” şeklinde açıklanmaktadır. Yapılan mevcut değerlendirmelerden sonra Latin harflerine geçmenin Romanya’da yaşayan Türkler için çok kolay olacağı belirtilmektedir. Bu durumun gerekçesi “Çünkü mecburi olan tahsil ibtidaiyi ikmal etmeyen ve Latin harflerini tanımayan bir genç yoktur.” Devamında ise “İrk itibarıyla bizden olan Macarlar bu günkü terakkiyatını Latin harflerine medyundur. Bu cihet filologlar tarafından tetkik ve tahlil edilmiş delaili ilmiye ile teyit olmuştur.” denilmek suretiyle de yine Latin harflerinin toplumun gelişmesi açısından önemi ifade edilmiştir. O gün Türkiye’de meydana gelen gelişmelere dair ; “İlmi, içtimai, dini birçok inkılaplara sahne olan Türkiye Cumhuriyetinin, Latin harflerinin kabulü hususunda gösterdiği arzu ve tehalük cidden şayan-ı takdirdir ve tebrikdir” şeklinde değerlendirilmiştir. Burada yer verildiği üzere Türkiye’de Latin harflerinin kabulü ile ilgili olarak mevcut gelişmelerin takdirle karşılandığı görülmektedir (Romanya, 23 Temmuz 1928).

Latin harfleri ile ilgili olarak oluşturulan komisyonun çalışmaları sonucunun resmen ilan olunması ile birlikte Romanya gazetesinin de “Yakında neşr olunacak olan bu hurufata gazetesinde bir sütun açacak ve okuyucularımızı böylelikle bu yeni hurufatla muhaberebeye alışdırılacaktır. Zaten biz Dobruca Türkleri Latin harflerine yabancı değiliz. Biz iki sedalı ve sedasız harfleri bilmekle pek kolay lisanımızı yazabileceğiz.” Burada konunun daha evvel burada gündeme geldiğini de yine yer verilen ifadelerden öğrenebilmekteyiz. Dört ay önce “genç kafalı” olarak nitelenen Dr. İbrahim Temo’nun yolladığı İstanbul’un meşhur “İçtihat” mecmuasından alınan yazıya yer verilmektedir; “Lazımı tahkik eden bir şeyden tekrar lüzumundan bahs etmek abasle iştigal olduğu için bu babda fikir edinmek isteyenleri “İçtihad” ın 180 numrosunda Doktor İsmail Şükrü Beyin ve 192 numrosunda muallim Lütü Bey’in ve 240 numrolu nüshasında Munif Paşa merhumun raporu münasebetiyle Doktor Abdullah Cevdet Bey’in mülâhazatının ve 65 sene evvel Kafkasyalı Feth Ali (Bay) ın tekliflerinin mütalahasını tavsiye ederim...

Bu mesaide benimde biraz tecrübem var. Meşrutiyet inkılabını müteakib Arnavudlar milli harflerini ıslaha kalkışdıkları sırada bende Fenike hurufatı taraftarı olduğum için pek çok uğraşdım...”denilmektedir. Bu yazıda Latin harflerinin kabulünü destekleyen ifadeler yer verilmeğe devam edilmektedir. “... Fenike harflerinin son şekli tekâmül ve yazılışda suhuleti olan Latin harflerini Hristiyanlık doğurmadı...” denilirken “... Bizde artık bu lüzumu tamamen his ettik buna fesad ve taassub dış geçiremeyecektir. Er geç kabul olunacak...” Bazı zevatın; “... beş asırda kör topal kütüphaneler dolusu bunca eser husule getiren Osmanlı edebiyatının eski bir paçavra gibi atılamayacağını öne sürmek af olunamayacak bir hata irtikâp olunacağı zannında bulunmak da iseler de, tarihte misli yok böyle azim ve mühim bir inkılap yapan azimkâr dahi ve yorulmaz hükümet ve bu harekete kan bahasına zahir olan cumhuriyetçi millet, bu hurufat meselesinin başımızdaki kırmızı çuhanın siyaha tebdiline benzemez pek basit bir şey olmadığını takdir ederek ona göre tedbir ittihaz edecek ve sağlam adımlarla ilerleyecektir” denilmektedir (Romanya, 13 Ağustos 1928). Yazıda, Türkiye gündeminde olan tartışma konularının o günlerde Romanya gazetesinde yer aldığı görülmektedir.

Konu ile ilgili bir diğer yazı ise 20 Ağustos 1928 tarihli bir sonraki çıkan sayıdadır. Bu kez yazının başlığı “Yeni Türk Harflerini Kabul Etmeliyiz” şeklindedir. “Büyük ve dahi Gazinin irşadıyla Türkiye’de husule gelen yüksek ve türlü inkılap, değil yalnız Türkiye’de, yabancı memleketlerde yaşayan Türkler ve Müslümanlar içinde pek büyük kıymeti ve ehemmiyete haizdir. Gazimiz Martin Luter’in ve Büyük Petro’nun uzun senelerde yaptıklarını, idari ve

içtimai inkılapları bir hamlede daha mükemmel ve meşhur surette yarattı ve başardı. (...) Medeniyetin dev adımlarla terakki ettiği ve milliyet prensibinin heyecanla ve büyük alaka ile münakaşa edildiği devirde ve asırdayız. Medeniyet her tarafa uzandı ışıkta kollarıyla her şeyi uyandırırken kendi hesabına temayüz ve değiştiriyor.” Milletlerin, kendilerini kuvvetlendirmek, diğerlerini zayıflatmak ve eritmek için çarpıştıkları ifade edildikten sonra: “...Hadiseler gösteriyor ki, kara taassup ve muhafazakârlık siyasetinde ertelenmeyen ve değiştirilmeyen milliyet, ali hars ve medeniyet ile muhafaza olunan milliyetten çok nakis ve sukuttur. Polonya, Finlandiya, Çekoslovakya... gibi medeni milletler, milliyetlerini muhafaza etmekle beraber, neler kazanmışlar ve kazanmaktadırlar...” denilmektedir.

Şevket Cevdet Efendinin başkanlığında Pazarcık Türk Heyeti Talebesinin Yeni Türk Harflerini prensip itibarıyla kabul ve öğretmek konusunda almış olduğu prensip kararı tebrike değer bulunmaktadır. Hemen ardından ise Dobruca Türkleri adına duyulan endişeye yer verilmektedir. Burada Latin harflerinin Türkiye’de uygulamaya girdiği takdirde eğer Dobruca’da kabul edilmez ise ortaya çıkacak durumdan dolayı duyulan endişe belirtilmektedir. Dobruca Türkleri açısından söz konusu olan durum alfabe değişikliğinin ötesinde değerlendirildiği görülmektedir. “Yeni harfleri kabul etmesek, birkaç sene sonra, İstanbul’da eski Türk harfleri bulunmayınca ne yapacağız? Avrupa dökümhanelerine ısmarlamaya kudret-i maiyemiz kifayet edecek mi? Mısırdaki dökülüyorsa- Arap harfleri olduğundan- ihtiyacımızı temin eder mi?...” ifadeleriyle mevcut endişeler ortaya koyulmaktadır. Devamında Bulgaristan’da yaşayan Türkler içinde durumun aynı olduğu belirtilmektedir. “Elimizde hurafat varken kitap tertip ve tab edemiyoruz. “denildikten sonra “Yarın hem hurafatsız ve hem kitapsız kalınca çocuklarımıza ne okutacağız? Bilmeceburiye ve bil zaruriye yeni Türk harfleriyle yazılmış kitapları değil mi? Üç, beş sene sonra yapacağımız bir işe bu gün başlasak muvaffak olmaz mı? Analarımız: “bu günkü işini yarına bırakma!” dememişler mi?

İlmi ve iktisadi faideleri aşikâr olan yeni Türk harflerini kabul etmek de tereddüt edenler ve edebilecekler şüphesiz kara mutasıp ve muhafazakâr olanlardır. Bunlarda ancak bir nokta-i nazardan muhakeme yürüteceklerdir: Çocuklarımız eski harfleri okumazlar ve bilmezlerse onlarla yazılmış Kuran-ı Azim lisanı nasıl talâvet edecekler? Rica ederim, hakiki dindarlık ve Müslümanlık, manasını ve mefhumunu asla anlamaksızın, zevk-ü huşu ile okuduğumuz Arapça Kuran-ı Kerim telaffuzunda ve ahenginde midir, yoksa her hangi bir şekli harfle öz lisanımıza tercüme edilmiş Kuran-ı Kerimin manasını ve mefhumunu anlayarak teemmül ve tefekkür ile okumamızdadır. Yeni Türk harfleriyle mükemmel ve tam surette Türkçeye tercüme edilmiş Kuran-ı Kerim elbette yazılacaktır. Eski harfleri terk etmek Kuran-ı Kerim okumaktan ve Müslümanlıktan vaz geçmek midir? Dinsiz hiçbir insan yaşayamadığı gibi hiçbir millette olamaz. Din, ruhun iltica ve istiâd edeceği, bir akide ve bir mefhumdur. Ruh, bunlarsız sükûnet ve saadet bulamaz. Bu akide ve mefhumda ruh gibi şekilden ve suretten aridir. Şekiller, anlatmak için bir vasıta, maksad değildir. Mamafih; her mektebde, bütün dersler yeni harflerle okunmakla beraber, Müslümanların kitabı-ı mukaddeslerini, inzal buyurulduğu heyeti ve şekli ile okumana veya okuyabilmeleri için, çocuklara mütehasıs bir muallim tarafından ayrıca eski harfler ve Kuran-ı Kerim dersi verilebilir. Dini uğrunda bu kadar zahmete ve külfete kim katlanmaz?

Netice itibarıyla: her hususda kendimize rehber ittihaz edegeldiğiniz Türkiye’nin yeni harflerini behemehâl ve derhal kabul ve onun yaratacağı medeniyeti adım adım takip etmeliyiz” (Romanya, 20 Ağustos 1928). Burada Latin harflerinin kabul edilmesinin inanç açısından da ele alınmakta ve konu ile ilgili endişeleri gidermeye yönelik gayret sarf edilmektedir.

Resim 1. Kalyakra (Pazarcık) Sancağı “Kuş Kondu” Karyesi Ahali-i İslamiye’sinin 923 senesinde inşa ettirdikleri asri Türk Mektebi (20 Ağustos 1928, *Romanya*)

Aynı tarihli gazetenin arka sayfasında yer verilen haber “Mektep Kitapları” başlığı altında olup; “Bükreş Maarif nezaretinin 19 Eylül 1928 tarihli ve (117072) numrolu müsadenamesiyle Dobruca İslam mekteplerinde tedris edilmek üzere İstanbul’a sipariş etmiş olduğumuz mektep kitapları gelmiştir. (Romanya, 15 Teşrin-i Evvel 1928) Yeni Türk harfleriyle yazılmış en son tadilatı hazırlamağa ve imla kâğıdı dahi mevcuttur...” denilmektedir. (Romanya, 15 Teşrin-i Evvel 1928).

Türkiye’deki harf inkılabını yakından takip eden Gazete, Türkiye’de Latin harflerinin kabulüne dair Mustafa Kemal Paşa’nın beyanatını;

“Gazi Hazretleri Diyor ki:

Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Yeni Türk harflerini her vatandaşa kadına, erkeğe, hamal, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik biliniz.

Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmezse bu, ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; İftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türkün seciyesini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlardır.

Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz. Hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir.

Türk milleti pazusuyla kafasıyla bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir” şeklinde okurlarıyla paylaşmaktadır (Romanya, 25 Teşrin-i Sani 1929). Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın halkın desteği ile bir iki sene içerisinde yeni harflerin Türk halkı tarafından öğrenilebileceği beklentisini beyan eden yazının alt kısmında yer alan yazı yine Latin harfleri üzerine olup: “Gençlerimiz yeni harfleri öğreniyor” ifadeleriyle şehrin gençlerinden bir grubun eski cami mektebinde yeni Türk harflerini öğrenmek maksadıyla bir “gece kursu açmağa” karar verdikleri belirtilmektedir. “ Gençlerimizin, uzun kış geçelerinde en kıymetli vakitlerini, beyhude zayi etmeyerek bu gibi istifadeli derslere hazır etmeleri cidden şayan-ı takdirdir. Müteşebbislerini alkışlarız.” (Romanya, 25 Teşrin-i Sani 1929) ifadeleriyle Dobruca gençlerinin alfabe meselesindeki gayretlerine, çabalarına değinilmektedir.

Harf inkılabının bir sene sonrasında “Harf inkılabının zaferi” başlığı ile birlikte “mesud gece ile idrak edildiği” ifade edilmektedir. Burada; “Geçen sene bir kanun-u evvelde büyük bir inkılap daha yapmış, yeni harfleri kullanmaya başlamıştık. O günden itibaren Arap harfleri maziye karıştı. Gazeteler, devair-i yeni Türk harflerini kullanıyor... Halkı okutmak için yer yer millet mektepleri açılıyordu. Bu inkılap, tarihimizde muazzam bir irfan sahifesinin kapılarını açmış oldu. İnkılabın ehemmiyetini şuurlu bir irfan uyanıklığıyla kavrayan bütün millet, yek vucud bir kitle halinde kendi harflerini öğrenmek için çalıştı ve çalışıyor. Bugün arkamıza dönüp baktığımız zaman geçtiğimiz yolun çetinliğini, fakat kazandığımız neticenin azametini daha iyi anlıyordu. Bu bir yıllık kısa mazi parçasını yarım asırlık terfi hamleleriyle dolu olduğunu görüyoruz. Gayeye doğru yürümüş gayretli, neticede kazanmış şerefli olmuştur. Dün bir milyondan fazla vatandaş milli harfleri öğrendi, bu gün yüzbinlerce Türk millet mekteplerinde çalışıyor, yarın bütün millet okuyacak...” Çalışmaların aynı gayret ve aşkla devam edeceğine duyulan güven dile getirilirken, “bir gün Türkiye’den cehaletin kalkacağına şüphemiz yoktur...” (Romanya, 7 Kanun-i Evvel 1929) denilerek bundan sonraki süreçle ilgi olumlu beklentiler ifade edilmektedir.

Günümüzde Romanya Türklerinin durumuna yönelik olarak azınlık politikalarının halen sınırlı olduğu ve dil, kültür ve eğitim gibi azınlık haklarının ise hala dar bir çerçevede ele alındığı belirtilmektedir. Bununla birlikte; “Azınlıklar başka politikalarından da etkileniyor. Azınlıkların siyasi temsili farklı şekilde ele alınıyor. Azınlıkları temsil etmek için seçilen topluluk temsilcileri azınlık hakları üzerinde çalışmıyor. Bu yüzden Türk Tatar azınlığın siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılım derecesini ölçmemiz zorlaşıyor” (İsmail, 2015, s. 487) değerlendirilmesine yer verilmektedir.

3. Sonuç

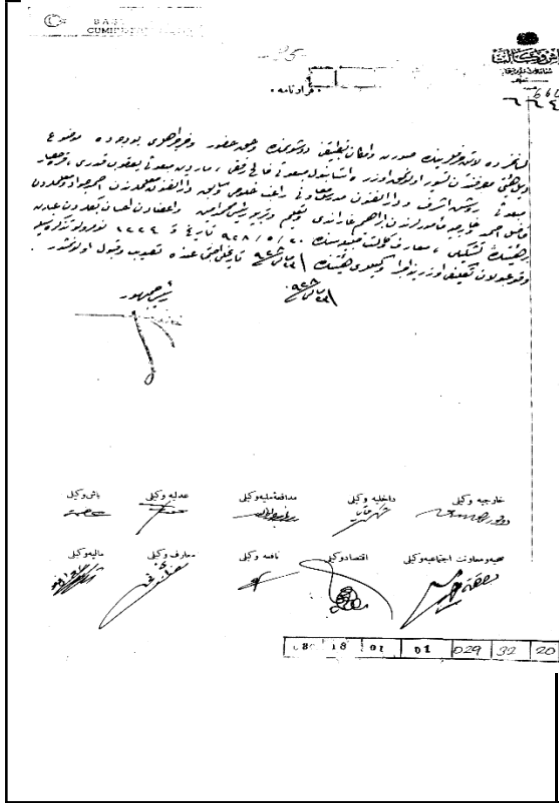
Osmanlı Devleti’nin dağılmasının sonrasında hâkim olduğu coğrafyadan Türkiye’ye göç eden Türkler olduğu gibi, yaşadıkları topraklarda hayatlarına devam edenler de olmuştur. Gerek Osmanlı Devleti idaresinde yaşarken gerekse sonrasında buldukları memleketlerde gazeteler yayınlamak suretiyle toplum hayatı açısından önemli bir faaliyet olan gazete çıkarma faaliyetlerini devam ettirmişlerdi. Gündeme getirdikleri konular arasında yer alan Türkiye’de Latin harflerinin kabulü meselesi ise Dobruca Türkleri açısından bir alfabe değişikliğinden çok daha önemli bir mesele olduğu ele alınan haberlerden görülebilmektedir. Çünkü burada yaşamlarını devam ettiren Türkler için Türkiye ile süregelen irtibat bağı olarak yazı önemlidir. Türkiye’den farklı alfabe kullanılmasının ortaya çıkaracağı sakıncalar gündeme getirilerek konu ile ilgili haberlerde aynı alfabenin kullanılmasının desteklendiği görülmektedir. Ayrıca Romanya’da Arap harflerinin yanı sıra okullarda Latin harflerinin öğretiliyor olmasından dolayı Türkiye’den daha kolay bir gelişme sürecinin olacağı değerlendirilmektedir. Görüldüğü üzere Dobruca Türklerinin basına yansıyan seslerinden biri olan Romanya Gazetesi’nin yazılarında Türkiye’de Latin harfleri kabulü ve Dobruca Türklerinin de aynı harfleri kullanması hususundaki destekleri gündeme getirilmektedir.

Kaynakça

- Açık F. 2008. “XX. Asrın Başlarında Türk Dünyasında Yaşanan Alfabe Değişikliklerinin Sebepleri, Gelişimi Ve Sonuçları”. *Başkent Üniversitesi Ve Türk Dil Kurumu I. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*.
- Aksu, A. 2005. “Romanya Türklerinde Kültürel Durum Ve Mektep Ve Aile Mecmuası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. IX/1, ss.11-27.
- Aydın Ö. 2012. “Elifbâdan Alfabeye: İki Yazı Sisteminde Yazıbirim-Sesbirim Etkileşimi”. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 39 (Nisan), ss.61-86.

- Bozkurt, G. S. 2008. "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı". *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 5, Sayı:17, Bahar, ss.1-31.
- Fazıl, M. H. 1928. "Yeni Türk Harflerini Kabul Etmeliyiz", *Romanya*, 20 Ağustos 1928, Sayı 510.
- Genizyon, P. 1983. *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- İsmail, N. 2015. "Kırım - Romanya Kırım Tatar Topluluğu". *Yeni Türkiye*, 81, ss. 487-493.
- Karpat, K. 1994. "Dobruca". *İslam Ansiklopedisi*. C.9, ss. 482-486.
- Kayıran, M. ve Metintaş, M. Y. 2009. "Latin Kökenli Yeni Türk Alfabesine Geçiş Süreci Ve Millet Mektepleri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24 Ağustos 2009, ss. 191-206.
- Ömer, M. 2013. "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 9, Sayı 17, ss.171-186.
- Önal, M. N. 1994. "Romanya Türklerine Bakış". *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 93, Aralık, ss. 177-190.
- Romanya. 1928. 15 Teşrin-İ Evvel 1928, Sayı 518.
- Romanya. 1929. 7 Kanun-İ Evvel 1929, Sayı 549.
- Romanya. 1928. 13 Ağustos 1928, "Latin Hurufatı", Sayı 509.
- Romanya. 1928. 23 Temmuz 1928, "Latin Harfleri Münasebetiyle", Sayı 507.
- Romanya. 1928. 20 Ağustos 1928, Müstecib H. Fazıl, "Yeni Türk Harflerini Kabul Etmeliyiz", Sayı 510.
- Romanya. 1929. 25 Teşrin-İ Sani 1929, "Yeni Türk Harfleri Hakkında", Sayı 547.
- Safa, P. 1988. *Türk İnkılabına Bakışlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Fon Kodu: 30-18-1-1, Yer No: Kutu: 29, Gömlek: 32, Sıra: 20, 23. 5. 1928.
- Tongul, N. 2004. "Türk Harf İnkılâbı". *Anakara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33-34, Mayıs-Kasım 2004, ss. 103-130.
- Ülküsal, M. 1966. *Dobruca Ve Türkler*. Ankara: Tkae Yayınları.

Ek 1

Baş Vekâlet
Muamelat Müdüriyeti
... Şubesi
Numero: 6645

Kararname.

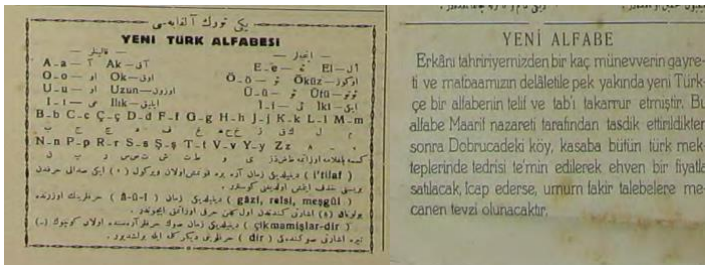
Lisanımızda Latin harflerinin suret-i vatan tatbikini düşünmek ve hakk-ı huzur ve harcırahları bütçede mevzuu dil heyeti marifetinden tesviye olunmak üzere İstanbul mebusu Falih Rıfkı, Mardin Mebusu Yakup Kadri, Karahisar mebusu Ruşen Eşref ve Darul funun müderris muavini Ragıb Hulusi sabık Darul funun muallimlerinden Ahmed sadaret muallimlerinden Fazıl Ahmed hariciye memurlarından İbrahim Garandi ve talim terbiye reisi Muhammed Emin ve azadan Asaf beylerden ibaret bir heyet teşkili Maarif Vekaleti Celilesinin 20/ 5/ 928 tarihli ve 1224 numarolu tezkeresiyle vukubulan teklif üzerine icra vekilleri heyetinin fi 23 Mayıs sene 928 tarihli içtimanda tasvib ve kabul olunmuştur. fi 23 Mayıs sene 928

Reis-i Cumhur
Gazi Mustafa Kemal

Hariciye Vekili Maliye Vekili Müdafai-Milliyeye Vekili Adliye Vekili Başvekil
Şahiye ve Muavenet-i İcümaliye Vekili İktisat Vekili Nafia Vekili Maarif Vekili Maliye Vekili

23.5.1928 tarihi Türk dilinde Latin harflerinin uygulanmasını görüşmek üzere bir heyet kurulmasına dair kararname.

Ek 2

17 Eylül 1928, Romanya, s. 1

30 Eylül 1929, Romanya, s. 1